

ORANSSIN LIPPALAKIN TARINA

Taloussanommat 26.11.1997

Hankkija oli laman ensimmäinen suuri ruumis

Oranssi lippalakki kolmen hakasen kuviolla on ehkä tunnetuin suomalaisen talonpojan päähine. Se on aikojen saatossa noussut lähes tavaramerkiksi. Lippalakki oli sama kuin talonpoikien omistama Osuuskunta Hankkija.

Noveraksi keväällä 1990 muuttuneella Osuuskunta Hankkijalla oli kyseenalainen kunnia olla ensimmäinen suomalainen suuryritys, joka kaatui 1990-luvun alussa alkaneen syvän laman aikana. Sen viimeisen vuoden nettotappio oli 600 miljoonaa markkaa.

Vuonna 1905 perustetun Hankkijan kaatuminen oli kaikille osapuolille uusi ja järkyttävä asia. Ensimmäisen kerran jouduttiin sen tosiasian eteen, että suuryrityksetkin kaatuvat.

Historiantutkija Martti Häikiö on tehnyt laajan tutkimustyön Hankkija-Noveran historiasta. Tutkimustyön painopiste on vuoden 1995 jälkeisessä ajassa. Lähes 400 sivuisessa teoksessa käydään melko tarkasti läpi Hankkijan vaiheet kohti Suomen siihen asti suurinta konkurssia. Juoni etenee aivan kuin parhaissa Suomi-Filmeissä. Pääosissa ovat osuuskunnat Hankkija Suomen Osuuskauppojen Keskusosuuskunta SOK. Sivuosissa esiintyvät johtaja, luottamusmiehet, rahoittajat ja tietenkin Maataloustuottajien keskusliitto MTK.

Häikiön kertomuksen mielenkiintoinen vaihe alkaa Hankkijan ja Osuuskaupan liiton säröilystä 1960-luvun puolessavälissä ja monen vaiheen kautta niiden osien uudelleen liittymiseen Hankkija-Maatalous Oy:ksi vuonna 1988. Toisena pääjuonena on Hankkijan laajentuminen ja muuttuminen salonkikelpoiseksi ´rakentamis-teolliseksi Novera konserniksi´, sen noususta ja tuhosta.

Häikiön kirjan juoni on lisäksi kuin parhaissa salapoliisiromaaneissa edeten mielenkiintoisesti mutta ennakoivasti kohti lopullista tuhoa, koska rahasta on koko ajan puute. Mielenkiintoiseksi ja luettavaksi kirjan tekee selkeä rakenne ja tutkimukselle ominainen taustojen selvittely, laaja lähdeaineisto sekä monipuolinen ja runsas kuvitus.

Ei sankareita, ei konnia

Häikiö ei yritäkään etsiä kirjassaan tuhoon johtaneiden tapahtumien sankareita eikä konnia. Lukija saa etsiä ne itse, jos haluaa. Leimallista kirjassa on kuitenkin se, että siinä yritetään selittää Hankkijaa suuren osan kriisivuosista johtaneen vuorineuvos Jorma Järven tekoja parhain päin.

Esimerkiksi Hankkijan ja Valmetin tekemä myyntiedustussopimus syntyi Häikiön kirjan mukaan vastoin Järven tahtoa. Järven mielestä sopimus oli Hankkijan kannalta heikko, mutta MTK:n ja omistajien eli suomalaisten maanviljelijöiden painostuksen johdosta Järvi allekirjoitti todella kalliiksi tulleen sopimuksen. Se maksoi Hankkijalle noin kuuden vuoden aikana yli 400 miljoonaa markkaa.

Kirjan mukaan Järvi puolusti Hankkijan olemassaoloa joskus jopa sen omistajilta itseltään. Myös luottamushenkilöt pääsevät kirjassa suhteellisen helpolla.

Jos tarinasta haluaa etsiä Hankkijan kannalta konnaa, niin se on SOK, joka lopetti yhteistyön ja lähti omille teilleen. Yhteistyön säröileminen ja lopulta katkeaminen 1960-luvun lopussa johti entisten kumppanien osalta toisen käyttämiseen, kilpailuun ja kannattamattomiin kauppoihin toisen kiusaksi.

Ei henkeä, ei sielua

Mielenkiintoista kirjassa on erityisesti se, ettei Hankkijan lopullinen tuhoutuminen ollut kasinopelien eikä loppujen lopuksi lamankaan syy. Yritys eteni lähes koko sodanjälkeisen ajan vääjäämättömästi kohti taloudellista tuhoa. Se oli käytännössä taloudellisesti kannattamaton jo 1960-luvulta lähtien. Kalliit yrityshankinnat ja huonot sopimukset vain kiihdyttivät vauhtia.

Pelastukseksi hankittiin Kansallis-Osake-Pankin avustuksella rakennusyhtiö Puolimatka, koska Hankkijassa katsottiin, ettei maatalouskaupalla yritystä enää nosteta. 'Talonpojan varaan ei enää voitu rakentaa.' Oranssista lippalakista haluttiin päästä eroon.

Puolimatka maksoi Hankkijalle yli 700 miljoonaa markkaa, kaikki velaksi. Se oli käytännössä pääomattomalle osuuskunnalle paljon. Jotta yritykseen saataisiin pääomia, perustettiin Novera Oy. Sen ongelmaksi koitui pääomien puute eikä niitä enää laman alkaessa ehditty hankkia. Lisäksi isäntien ääni lakkasi lopullisesti kuulumasta eikä yhtiöllä ollut sen jälkeen kirjan mukaan henkeä eikä sielua.

Vielä kerran Novera yritti paluuta oranssin lippalakin aikaan, mutta se ei enää onnistunut, vaan pankit lopettivat Noveran rahoittamisen 3. heinäkuuta 1992.

Häikiön mukaan hämmästyttävien piirre Noveran konkurssissa oli se, että perinteinen Hankkijan toiminta jatkui vaikkakin eri yhtiöissä ja eri nimillä. Yhteiskunnalle ei tullut juurikaan maksettavaa eikä työttömiä.

Kaikille jäljellä oleville osuuskunnille kirjalla on viesti: Ongelmana ei ole isännätön raha, vaan rahattomat isännät.

Martti Häikiö

Satoa ja katoa Hankkijan saralta

Hankkijan ja Noveran historia 1955-1992

Kirjayhtymä, Tampere 1997

HS/Timo Junttila

Heikki Tuuri